

Het verbod van een politieke partij

Een anomalie in een democratie?

Gelij n Molier¹

*Demokratie ist gewiß ein preisenswertes Gut, Rechtsstaat aber ist wie das tägliche Brot, wie Wasser zum Trinken und wie Luft zum Atmen, und das Beste an der Demokratie gerade dieses, daß nur sie geeignet ist, den Rechtsstaat zu sichern.*²
Gustav Radbruch

De opkomst in Europa van rechts-populistische partijen enerzijds en moslim-fundamentalisten anderzijds dwingt regeringen er toe na te denken over de vraag hoe om te gaan met extremistische organisaties en bewegingen wier gedachtegoed of ideologie haaks staat op de uitgangspunten van democratische rechtsstaten. Wat rechtvaardigt het verbod van een politieke partij in een democratie? Hoe kan een dergelijke ogenschijnlijk ondemocratische maatregel politiek-filosofisch gerechtvaardigd worden en wat vormt het huidige juridische criterium voor een partijverbod? Betoogd wordt dat de rechtsfilosofie van Gustav Radbruch in de politiek-filosofische rechtvaardiging voor een partijverbod kan voorzien. Daarnaast wordt geconcludeerd dat op grond van het huidige recht niet alleen antidemocratische partijen, maar ook anti-rechtsstatelijke partijen verboden kunnen worden. In dat opzicht ligt aan de Nederlandse rechtsorde een materiële democratie opvatting ten grondslag.

1. Inleiding

De 'weerbare democratie' is terug van geweest. Zowel in de praktijk als in de theorie is er groeiende belangstelling voor de doctrine dat de democratie zich moet kunnen verdedigen tegen haar vijanden. De maatschappelijke ontwikkelingen in Europa waarin een opkomst te zien is van rechts-populistische partijen enerzijds en moslim-fundamentalisten anderzijds dwingen regeringen ertoe na te denken over de vraag hoe om te gaan met extremistische organisaties en bewegingen wier gedachtegoed of ideologie haaks staat op de uitgangspunten van democratische rechtsstaten. In Nederland heeft Bastiaan Rijpkema met zijn in 2015 verschenen proefschrift het theoretische debat aangezwengeld over de kwestie van het verbod van een politieke partij in een democratie.³ In politiek Den Haag wordt er al enige tijd discussie gevoerd over de vraag of salafistische organisaties wel thuis horen in een democratische rechtsstaat als de onze.⁴ Nog meer recent speelt de discussie over de vraag hoe het verkiezingsprogramma van de PVV zich verhoudt tot onze democratische rechtsstaat. Zo merkte

premier Rutte onlangs op dat het PVV-verkiezingsprogramma een bedreiging vormt voor de rechtsstaat.⁵ Arabist Jan Jaap de Ruiter noemde de PVV in een opiniestuk in *NRC Handelsblad* een antidemocratische groepering en stelde: 'Het A4-tje van Wilders is geen onschuldig schrijfseltje. Het past in een wereldwijde beweging die zich senang voelt in de democratie om, mochten de omstandigheden daartoe de gelegenheid geven, diezelfde democratie om zeep te helpen.'⁶ Waar volgens premier Rutte het PVV-programma derhalve een bedreiging vormt voor de rechtsstaat, is dit bij De Ruiter een gevaar voor de democratie.

Het moge echter duidelijk zijn dat de PVV de democratie niet wil afschaffen, sterker nog zij is juist voor méér (directe) democratie. Zo valt er in het verkiezingsprogramma onder punt 3 te lezen: 'invoeren van het bindend referendum, burgers krijgen meer macht.'⁷ Tegelijkertijd wordt er onder punt 1 'Nederland de-islamiseren' gesteld: alle islamitische scholen en moskeeën dicht, verbod op de koran; preventief opsluiten radicale moslims.'⁸ Men hoeft evenmin een juridisch expert te